

УДК 338.2
JEL: E61; F02; F62; H89; M19
DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2022-3-4-9>

ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ІНТЕГРАЦІЙНОЇ РЕГУЛЯТОРНОЇ ПОЛІТИКИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

©2022 МАНОЙЛЕНКО О. В.

УДК 338.2
JEL: E61; F02; F62; H89; M19

Манойленко О. В. Формування державної інтеграційної регуляторної політики національної економіки

Розглянуто методичне підґрунтя формування державної регуляторної інтеграційної економічної політики на основі дослідження досвіду інтеграційних процесів в ЄС. Проведений ретроспективний аналіз етапів інтеграції економік у єдиний європейський економічний простір показав, що відбувався довготерміновий процес, який передбачав поступову інтеграцію від мікроекономічних до макроекономічних рівнів, охоплюючи різні сфери та галузі національної економіки. Причому перетворення в інституційній, фінансовій, валютній, бюджетній сферах усе ще продовжуються, тобто відбувається перехід інтеграційних процесів від м'яких форм до більш жорстких. Гармонізація та вирівнювання національних економік з різним потенціалом і спеціалізацією носить нерівномірний характер, що потребує суттєвих дотацій з боку країн-реципієнтів та знижує загальну конкурентоспроможність об'єднання на міжнародному рівні. Інтеграція національної економіки України в єдиний європейський економічний простір потребує суттєвих інвестицій не тільки для перебудови інституційних, фінансових, бюджетних та інших державних регулюючих систем, але й реорганізації діяльності економічних агентів, фінансові та інвестиційні можливості яких обмежені. Для забезпечення стабільності та конкурентоспроможності економічних агентів різних економічних рівнів пропонується запровадження такого інструменту державної регуляторної політики, як створення просторових хабів взаємодії. Запровадження такого інструментарію дозволяє створювати ключові вузли (центри) синхронізації інституційних норм, фінансових і валютних умов взаємодії економічних агентів, що дає можливість проводити поступову їх адаптацію та залучати інвестиції в розвиток пріоритетних галузей і сфер національної економіки.

Ключові слова: державна регуляторна економічна політика, національна економіка, міжнародний економічний простір, організаційно-економічне забезпечення формування просторових хабів взаємодії.

Рис.: 1. **Бібл.:** 8.

Манойленко Олександр Володимирович – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри обліку і фінансів, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» (вул. Курличова, 2, Харків, 61002, Україна)

E-mail: aleksvman@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5979-4077>

UDC 338.2
JEL: E61; F02; F62; H89; M19

Manoilenco O. V. Formation of the State Integration Regulatory Policy of the National Economy

The methodical basis of formation of the State regulatory integration economic policy on the basis of research of experience of integration processes in EU is considered. A retrospective analysis of the stages of integration of economies into a single European economy space showed that there was a long-term process involving gradual integration from microeconomic to macroeconomic levels, covering various areas and sectors of the national economy. Moreover, the transformations in the institutional, financial, monetary, and budgetary spheres are still ongoing, that is, there is a transition of integration processes from soft forms to harder ones. Harmonization and equalization of national economies with different potentials and specializations is not uniform, which requires significant subsidies from recipient countries and reduces the overall competitiveness of the association at the international level. The integration of Ukraine's national economy into the single European economic space requires significant investment not only to restructure institutional, financial, budgetary and other State-based regulatory systems, but also to reorganize the activities of economic agents whose financial and investment opportunities are limited. To ensure the stability and competitiveness of economic agents of different economic levels, it is proposed to introduce such an instrument of the State regulatory policy as the creation of spatial hubs of interaction. The introduction of such instrumentarium allows to create key nodes (centers) of synchronization of institutional norms, financial and currency conditions of interaction of economic agents, which allows their gradual adaptation and investment in the development of priority sectors and areas of the national economy.

Keywords: the State regulatory economic policy, national economy, international economic space, organizational and economic support for the formation spatial interaction hubs.

Fig.: 1. **Bibl.:** 8.

Manoilenco Olexandr V. – D. Sc. (Economics), Professor, Head of the Department of Accounting and Finance, National Technical University «Kharkiv Polytechnic Institute» (2 Kurpychova Str., Kharkiv, 61002, Ukraine)

E-mail: aleksvman@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5979-4077>

Суттєві трансформації у світовій економіці на початку 21 століття свідчать про все більший взаємозв'язок економічних агентів у всьому світі. Глобалізація економічних процесів, їх інтернаціоналізація, незважаючи на територіальне розта-

шування та політичний устрій, приводить до зміни моделей економічної інтеграції, але не зупиняє її. Особливо яскраво це проявляється при виникненні кризових явищ, коли їх стає неможливо локалізувати в межах окремої національної економічної системи.

Це стосується і фінансової сфери, і технологічної, і виробничої. Збої в логістичних мережах постачань, падіння або зростання фондових ринків, фінансові кризи на певних ринках або в певних галузях та економічних сферах відбиваються на всьому світовому економічному просторі та носять хвильовий характер. Обмеження та бар'єри, які в минулому дозволяли їх стримувати, показали обмеженість своєї дії. Крім того, обмеженість національних ринків стримує розвиток економіки певної країни. Ширше запровадження інформаційних технологій, цифровізація всіх сфер життєдіяльності суспільства, прискорення інновацій висуває нові вимоги до формування державної регуляторної політики з інтеграції національної економіки в міжнародний економічний простір.

Дослідження у сфері формування теоретичних засад і практичного досвіду формування державної регуляторної політики інтеграції національних економік у міжнародний економічний простір проводили видатні зарубіжні та вітчизняні науковці, серед яких необхідно виділити таких: О. О. Борзенко, І. Ю. Матюшенко, А. Г. Мазур, М. І. Мельник, Ю. І. Стадницький, С. М. Ткач та інші [1–7].

Інтеграція національної економіки України в міжнародний економічний простір пов'язана з багатьма викликами та не розв'язаними питаннями і протиріччями на практичному та теоретичному рівнях, що стосуються підвищення адаптаційної спроможності економічних агентів та макроекономічної системи в цілому за умов збереження її стійкості та забезпечення розвитку. Вирішення цього складного проблемного кола питань пов'язано як із формуванням нових інтеграційних форм, що повинні стати ключовими вузлами зростання, так і з формуванням регуляторної політики держави, спрямованої на забезпечення стратегічних і оперативних цілей, пов'язаних зі стабільністю бюджетної, валютної, фінансово-кредитної систем національної економіки в умовах інноваційних трансформацій світової економіки.

Мета статті полягає в науковому обґрунтуванні нових підходів до формування регуляторної політики держави при інтеграції національної економіки в міжнародний економічний простір на основі формування просторових хабів взаємодії.

Інтеграція України в міжнародний економічний простір передбачає вирішення ряду суттєвих проблем, пов'язаних із особливостями інституційного устрою та структурою національної економіки, а також регуляторної політики держави. Тому для розробки моделей інтеграції, формування державної політики щодо розробки напрямків модернізації інститутів та інституцій, що регулюють і визначають види та форми взаємодії економічних агентів, необхідно дослідження сучасних форм взаємодії. Необхідно зазначити, що моделі інтеграції найбільший розвиток отримали при формуванні наднаціонального господарського комплексу, що сформований в Європейському Союзі [1–3].

Створений єдиний внутрішній ринок, з узгодженою політикою в різних сферах національних економік, наднаціональними органами регулювання є яскравим прикладом формування могутнього синергетичного ефекту інтеграційної взаємодії на міждержавному та міжрегіональному рівнях. Про ефективність цих процесів свідчить і незупинне розширення інтеграційних процесів як у просторово-географічних рамках, що залучає нові країни до об'єднання, так і посилення економічного зростання, конкурентоспроможності на світових ринках, прискорення науково-технічного прогресу, формування сприятливого середовища для розвитку реального процесу зрощення національних ринків товарів і послуг, капіталів і робочої сили, їх взаємопроникненню та переплетенню.

Таким чином, аналіз історичного досвіду та дослідження чинників, що були в основі формування єдиного європейського простору, є важливою передумовою при реформуванні інституційного середовища взаємодії економічних агентів у національній економіці в напрямках її інтеграції в міжнародний економічний простір. Передусім необхідно провести предикативне дослідження історичного досвіду інтеграції. Залежно від глибини інтеграції та розширення складу учасників зазвичай виділяють ряд етапів [1; 3; 5]:

Перший етап (1951–1957 рр.). Характеризується зниженням внутрішньої конкуренції країн учасників і встановленням рівноправних партнерських відносин у рамках міжнародної внутрішньої кооперації. Це відбувалося поступово, ступінчато та за різними організаційними формами інтеграції. Таким чином, поступово знімалися суперечності стосовно контролю окремих країн над ключовими ресурсними базами, які зосереджені, головним чином, у прикордонних областях суміжних держав.

Другий етап (кінець 50-х – початок 70-х рр.). Характеризувався комплексним підходом до господарської взаємодії країн-членів шляхом створення спільного ринку, в рамках якого відбувається «вільний рух товарів, осіб, послуг і капіталів».

Третій етап (початок 70-х – середина 80-х рр.). Характеризувався включенням нових членів і впровадженням валютної та фінансової інтеграції.

Четвертий етап (середина 80-х – початок 90-х рр.). Характеризується завершенням створення єдиного внутрішнього ринку в рамках ЄС. Визначається поступовим усуненням фізичних, технічних, податкових та інших бар'єрів на єдиному економічному просторі.

П'ятий (сучасний) етап формування цілісної системи ЄС – перехід до формування повного економічного, валютного та політичного союзу. Характеризується значним розширенням складу країн-учасниць з моделлю ступінчатого вирівнювання еконо-

мічних потенціалів – «диференційованої інтеграції» та гармонізації інституційних правил взаємодії.

Можна в цілому виділити такі фактори, що полягали в основі інтеграції [1; 3; 5]:

1. Висока залежність західноєвропейських країн від зовнішніх ринків, схожість їх економічних структур, територіальна близькість.
2. Необхідність створення «ефективного ринку» для забезпечення внутрішнього споживчого ринку.
3. Підвищення міжнародної конкуренції та необхідність створення стійких технологічних і виробничих ланцюгів виготовлення кінцевої продукції.
4. Висока вартість проведення НДР, відповідно, – необхідність концентрації обмежених ресурсів на сумісних дослідженнях.
5. Обмеження, пов'язані з вичерпанням наявної ресурсної бази (енергоносії, природні копалини тощо).
6. Необхідність створення великомасштабних економічних підприємницьких структур для конкуренції на міжнародних ринках.
7. Необхідність захисту внутрішнього ринку нетарифними засобами.

Відповідно до визначених етапів інтеграції необхідно виділити декілька передумов (складових), що стали підґрунтям її успішності, а з іншого боку – обумовили довготривалість цього процесу:

1. Необхідність корпоративної (підприємницької) інтеграції – найбільш швидкий процес, шляхом злиття та поглинань, але була необхідність уніфікації інституційних норм регулювання їх діяльності та координації процесів субсидування.
2. Функціональна інтеграція (за економічними сферами).
3. Галузева інтеграція (тобто створення єдиних міжнаціональних галузевих інституційних регулюючих і координуючих механізмів). Як наслідок, необхідність уніфікації стандартів продукції та господарських процесів (виробничих, торгових експортних, імпорتنих тощо).
4. Створення спільного ринку. Синхронізація тарифних обмежень і субсидій та нетарифних обмежень митної політики.
5. Створення єдиної валютної системи. Гармонізація бюджетних процесів, функціонування фінансово-кредитних систем і фондів ринків.
6. Створення єдиних координуючих наднаціональних органів.
7. Передача ряду державних регулюючих функцій єдиним наднаціональним органам.

Але відсутність єдиної фіскальної політики, регулювання ринків праці та соціальної сфери, а особливо єдиних підходів до бюджетної політики (за виключенням Маастрихтських угод) обмежують подальшу інтеграцію та створення єдиного конкурентного середовища, стримують економічне зростання (завдяки політиці «вирівнювання»), що в довгостроковій перспективі може знизити економічну ефективність і стабільність [1; 3; 5].

Відповідно до визначених етапів і складових слід зазначити, що необхідно виділити декілька економічних рівнів (або форм) інтеграційних процесів: окремих суб'єктів господарювання; галузевий; функціональний (сектори економіки); регіональний; національних економік; інституціональний; стратегічний.

Проведене дослідження показує поступовий перехід інтеграційних процесів національних економік Європейського Союзу від м'яких форм інтеграції до більш жорстких (тісних). Натомість у світі використовуються й інші шляхи інтеграції в більш м'яких формах, що переслідують більш обмежені економічні цілі (ОПЕК, НАФТА та інші), які визначаються обмеженими економічними цілями (за різними ознаками) та носять короткостроковий або довгостроковий характер (тобто, практично відбувається формування альянсів). З іншого боку, глобалізація економічних процесів потребує запровадження все більшої уніфікації та стандартизації продуктів, технологій, послуг, бізнес-процесів і таке інше. Але це довготривалий процес, який потребує значних інвестицій при виході на «зрілі» ринки. Із зазначених позицій інтеграція національної економіки України в єдиний економічний європейський простір – це довготривалий стратегічний процес, що передбачає таке [1; 3; 5]:

1. *Уніфікація стандартів продукції та бізнес-процесів до загальноєвропейських* потребує значних інвестицій та необхідність перехідного періоду адаптації економічних агентів.
2. *Інституційна інтеграція.* Адаптація існуючих інституційних норм потребує значного часу, бо йдеться не лише про зміни в законодавстві, але й про зміни економічних взаємовідносин усіх економічних агентів.
3. *Функціональна інтеграція.* Потребує як базових принципів регулювання сфер національної економіки, так і уніфікації стандартів та підходів, що також вимагає значних інвестицій і часу на запровадження.
4. *Структурна інтеграція (обмеження та бар'єри).* Слід зазначити, що більшість країн ЄС мають свою спеціалізацію, тому необхідно шукати місце національної економіки в єдиному економічному просторі. Крім того, це потребує значної структурної перебудови національної економіки. Штучне прискорення цих процесів може призвести до негативних соціально-економічних наслідків та знижує

загальну конкурентоздатність національної економіки.

5. Уніфікація та стандартизація валютної, податкової та бюджетної політики – ще більш складний процес, що може призвести до «стискання» національної економіки.

Зважаючи на «незрілий» ринок в Україні, такий підхід може призвести до перетоків найбільш конкурентних економічних агентів до країн ЄС і концентрації національної економіки на найбільш ресурсомних і низькотехнологічних секторах економіки.

З огляду на це потрібно формувати державну регуляторну політику, спрямовану на адаптацію інституційного середовища, національних стандартів, функціональних сфер і галузей економіки до загальноєвропейських, збалансовуючи необхідність забезпечення економічного розвитку економічних агентів та стійкості національної економіки в цілому. Це формує ряд суттєвих протиріч, пов'язаних зі строками реалізації цих цілей і завдань, з необхідністю значних інвестицій, запобіганням відтоку капіталу, забезпеченням конкурентоздатності суб'єктів господарювання національної економіки.

Одним із напрямків реалізації розв'язання цих протиріч служить формування хабів просторової взаємодії. Хаб (англ. *hub*) – це ключовий вузол мережі [2; 4–7], фактично це ключовий елемент формування логістичного ланцюга створення споживчої вартості кінцевого або проміжного споживання, який зв'язує складові елементи: процеси, потоки в єдине ціле. Причому за цих умов вирішується проблема інтероперабельності (невідповідності стандартів, регламентів і процедур) складових елементів мережі.

Формування просторових хабів з точки зору державної регуляторної політики дозволить інтегрувати потенціал економічних агентів національної економіки в міжнародні логістичні ланцюги створення споживчої цінності з поступовою адаптацією їх до міжнародних регламентів і стандартів (рис. 1).

Прикладом використання такого підходу є досвід Республіки Казахстан при створенні міжнародного фінансового центру, який діє на підставі інституційних норм англійського права та зв'язує класичні європейські фінансові інституції з ісламськими фінансами, «зеленими» технологіями та інвестиціями з країн Центральної Азії, Близького Сходу, Китаю. Тобто, він зв'язує функціональні сфери економіки різних країн, що діють за різними регламентами та стандартами, на незалежній інституційній основі у власній юрисдикції [8].

Такі приклади існують і в корпоративній сфері, коли крупні міжнародні корпорації відкривають хаби – центри для локальних партнерів, що виготовляють складові по локальних стандартах і регламентах, але кінцеве споживання відбувається на міжнародних ринках [4–7].

На галузевих ринках це відбувається за рахунок переходу на smart-контракти зі стандартними умовами на основі blockchain-технологій. У функціональних сферах – за рахунок наближення (адаптації) до міжнародних стандартів на основі запровадженні міжнародних інституційних норм.

Взаємозв'язок м'яких і жорстких форм інтеграції, економічних агентів різних економічних рівнів та регуляторних впливів держави, спрямованих на стимулювання економічного зростання, знаходить відображення у формуванні просторових хабів взаємодії.

Такий підхід дозволяє об'єднати найліпші світові практики організації бізнес-процесів та особливості функціонування локальних економічних агентів, наявний інструментарій державного регулювання національними економіками з поступовою його адаптацією до міжнародних стандартів, здійснити «пілотне» запровадження певних форм сумісної організації діяльності, сформувані ключові «точки» зростання національної економіки.

Крім того, запропонований інструментарій державного регулювання національною економікою дозволяє згладжувати негативні прояви економічних явищ на локальних і міжнародних ринках, стимулювати інвестиційні та інноваційні процеси при структурній та інституційній трансформації національної економіки.

Підсумовуючи: регуляторний вплив державної інтеграційної політики справляє стимулюючий та адаптаційний вплив на економічних агентів, дозволяє використовувати їх наявний потенціал і стабілізує національну економіку загалом у процесі структурних та інституційних трансформацій при інтеграції в міжнародний економічний простір.

Подальші дослідження в цьому напрямі пов'язані з формуванням концепції просторових хабів взаємодії та оцінкою їх впливу на розвиток національної економіки. ■

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Матюшенко І. Ю., Беренда С. В., Резніков В. В. Євроінтеграція України в системі міжнародної економічної інтеграції : навч. посіб. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. 496 с.
2. Мазур А. Г., Мазур С. А. Просторові аспекти розвитку регіональних економічних систем. *Збірник наукових праць Вінницького національного аграрного університету. Серія «Економічні науки»*. 2014. № 1. С. 26–32.
3. Оцінка інтеграції України до європейського економічного простору : колективна монографія (електронне видання) / за заг. ред. д. е. н., проф. О. О. Борзенко ; НАН України, ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України». Київ, 2021. 493 с. URL: <http://ief.org.ua/wp-content/uploads/2022/05/Оцінка-інтеграції-України-до-ЄЕП-1.pdf>

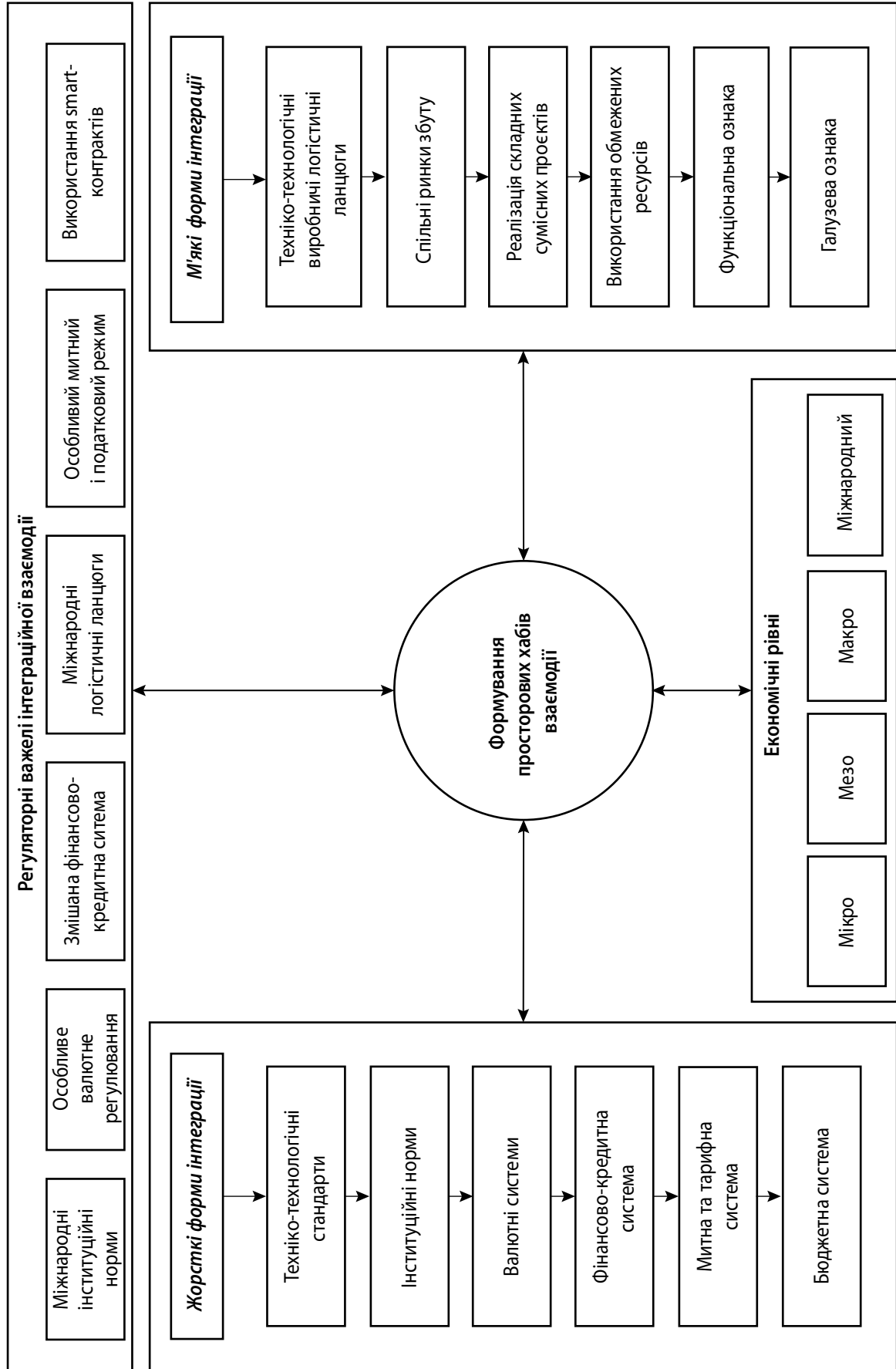

Рис. 1. Організаційно-економічні складові формування просторових хабів взаємодії

4. Просторові форми організації бізнесу в Україні: тенденції, перспективи та механізми розвитку : наукова доповідь / НАН України. ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України» ; наук. ред. М. І. Мельник. Львів, 2018. 107 с. URL: <http://ird.gov.ua/irdp/p20180301.pdf>
5. Просторова організація бізнесу в регіонах України: форми та механізми регулювання: монографія: у 2-х т. / НАН України. Державна установа «Інститут регіональних досліджень ім. М. І. Долішнього НАН України» ; наук. ред. М. І. Мельник. Львів, 2019. Т. 1. 377 с.
6. Просторова організація економічних систем : монографія / Ю. І. Стадницький, Т. Б. Данилович, О. В. Музиченко-Козловська [та ін.]. Львів : Новий Світ-2000, 2013. 274 с.
7. Ткач С. М. Нормативно-правове регулювання діяльності просторових форм організації бізнесу в Україні: ключові проблеми та перспективи розвитку. *Економіка та право*. 2017. № 1. С. 105–112.
8. Международный финансовый центр «Астана» в Казахстане. URL: <https://aifc.kz/ru/>
ahrarnoho universytetu. Seriiia «Ekonomichni nauky», no. 1 (2014): 26-32.
- Международный финансовый центр «Астана» в Казахстане. <https://aifc.kz/ru/>
- “Otsinka intehratsii Ukrainy do yevropeiskoho ekonomichnogo prostoru” [Assessment of Ukraine's Integration into the European Economic Area]. Kyiv, 2021. <http://ief.org.ua/wp-content/uploads/2022/05/Otsinka-intehratsii-Ukrainy-do-EEP-1.pdf>
- “Prostorovi formy orhanizatsii biznesu v Ukraini: tendentsii, perspektyvy ta mekhanizmy rozvytku : naukova dopovid” [Spatial Forms of Business Organization in Ukraine: Trends, Prospects and Mechanisms of Development: A Scientific Report]. Lviv, 2018. <http://ird.gov.ua/irdp/p20180301.pdf>
- Prostorova orhanizatsiia biznesu v rehionakh Ukrainy: formy ta mekhanizmy rehuliuвання* [Spatial Organization of Business in the Regions of Ukraine: Forms and Mechanisms of Regulation], vol. 1. Lviv: NAN Ukrainy. Derzhavna ustanova «Instytut rehionalnykh doslidzhen im. M. I. Dolishnyoho NAN Ukrainy», 2019.
- Stadnytskyi, Yu. I. et al. *Prostorova orhanizatsiia ekonomichnykh system* [Spatial Organization of Economic Systems]. Lviv: Novyi Svit-2000, 2013.
- Tkach, S. M. “Normatyvno-pravove rehuliuвання diialnosti prostоровykh form orhanizatsii biznesu v Ukraini: kliuchovi problemy ta perspektyvy rozvytku” [The Legal Regulation of Spatial Forms of Business Organisation in Ukraine: Key Problems and Perspective of Development]. *Ekonomika ta pravo*, no. 1 (2017): 105-112.

REFERENCES

- Matiushenko, I. Yu., Berenda, S. V., and Rieznikov, V. V. *Yevrointehratsiia Ukrainy v systemi mizhnarodnoi ekonomichnoi intehratsii* [European Integration of Ukraine in the System of International Economic Integration]. Kharkiv: KhNU imeni V. N. Karazina, 2015.
- Mazur, A. H., and Mazur, S. A. “Prostorovi aspekty rozvytku rehionalnykh ekonomichnykh system” [Spatial Aspects of Regional Economic Systems Development]. *Zbirnyk naukovykh prats Vinnytskoho natsionalnogo*